

EVOLUȚIA STATALITĂȚII MOLDOVENEȘTI ON EPOCA CONTEMPORANĂ

Victor STEPANIUC,
Președinte al Comisiei pentru cultură, știință,
onvățământ, tineret, sport și mijloace de informare
on masă, membru al Biroului Permanent
al Parlamentului Republicii Moldova

SUMMARY

For many years some of home and foreign historitians tried to give reasons for the fact that Moldova historically was never a state that it was the territory property of Romania or presents an old Russian territory.

For latest 15 years the number of historitian, authors of manuals and even some of deputies in the Parliament have been triing to convince that contemporary Moldova is an artificial state that has nothing with old Moldova. It's a paradox, but under the pressure of this tend in the independent and democratic state of the Republic of Moldova where the major part of the citizens consider themselves Moldavians ethnically, the history of Moldova is not believed.

Aproape două secole destinul Moldovei, continuitatea ei național-

statală on epoca modernă și contemporană constituie subiect de discuții. Tălmăcirile cele mai controversate ale istoricilor, juriștilor, politologilor noștri și străini sont legate de evenimentele din 1812, 1859, 1917-1918, 1940,

care au o semnificație aparte on istoria statului moldovenesc de ieri și de azi.

Decenii la rond unele curente ale istoricilor noștri și străini au oncerat să argumenteze teza precum că Moldova istorică nu

a fost nicicând un stat, ci o feudă teritorială românească ori vechi teritoriu rusesc. On ultimii 15 ani cohorte ontregi de istorici, autori de manuale și chiar deputați on Parlament caută să ne convingă că Moldova contemporană este un stat artificial, care n-are nimic on comun cu Moldova veche. Paradoxal, dar sub presiunea acestor curente, on statul independent și democratic Republica Moldova, unde majoritatea cetățenilor se consideră etnici moldoveni, a fost pusă on index on să și istoria Moldovei.

Omi permit să afirm că aceste viziuni conțin teze străine și nu reflectă realitatea obiectivă despre poporul moldovenesc. Da, cuceritorii, după cum afirma marele umanist Djavaaharlal Nehru, totdeauna au oncerat să ne facă, să ne scrie, să ne tălmăcească istoria, on să, de fiecare dată, poporul nostru a zidit cu demnitate istoria patriei noastre, Moldova, chiar on cele mai grele timpuri: cu sabia oșteanului, cu pana cărturarului sau cu plugul țăranului.

Viața a respins toate tălmăcirile superficiale asupra istoriei statului moldovenesc.

Creată la 1359 ontre Carpați și Nistru, Moldova veche, Moldova istorică, a suferit cea mai gravă tragedie on 1812, cond a fost dezbinată teritorial on 2 părți

de Poarta Otomană și Imperiul Rus. Moldova de Vest – Principatul Moldovei a supraviețuit ca stat vasal al Turciei până on 1859, cond a avut loc Unirea Principatelor. Moldova de Est, numită și Basarabia, anexată on urma tratatului de la București la Rusia on 1812, on poftida ompejurărilor istorice, și-a păstrat specificul său național moldovenesc.

Abordond evoluția statalității moldovenești on sec. XX, trebuie de remarcat că evenimentul de cotitură on istoria Statului Moldovenesc contemporan s-a produs on anul 1917. Anume on condițiile primenirilor revoluționare din Rusia on teritoriul istoric al Moldovei dintre Prut și Nistru a fost posibilă exprimarea voinței poporului moldovenesc pentru restabilirea statalității moldo-venești. La numeroase ontruniri ale ostașilor moldoveni pe fronturile Primului război mondial, ale țăranelor, intelectualilor, studenților, proprietarilor, preoților s-a cerut autonomie pentru Basarabia, auto-cormuire moldo venească, precum și instruirea on limba moldovenească on școli.

Evenimentele decisive de con-stituire a noii statalități moldovenești au avut loc on toamna anului 1917. On perioada 20-25 octombrie 1917 la

Chișinău și-a desfășurat lucrările Congresul Ostașilor Moldoveni, delegați de pe fronturile Primului război mondial. Sprijinindu-se pe statalitatea multiseculară a poporului moldovenesc, primul Congres al ostașilor moldoveni cu circa 600 de delegați a declarat autonomia teritorială și politică a Basarabiei pentru cormuirea căreia urma să se alcătuiască Sfatul Țării ca parlament provizoriu. Acest organ repre-zentativ, executond Rezoluția a II-a a Congresului ostașilor moldoveni, a proclamat la 2 decembrie 1917 Republica Democratică Moldove-nească. Prin cele 11 rezoluții cu evidente caracteristici și atribuții constituționale, Congresul ostașilor moldoveni a trasat principiile de activitate a Sfatului Țării, a stabilit sarcini concrete de consolidare a puterii de stat, a preconizat con-stituirea guvernului, care urma să realizeze suveranitatea statală a Moldovei. Academicianul Ștefan Ciobanu constata, că forul ostașilor moldoveni a făcut ceea ce noi, civilii, doream, dar nu aveam puterea s-o facem. Ei proclamă autonomia Basarabiei, dau naștere organului revoluționar Sfatul Țării... Aici găsim sensul istoric al Congresului ostașilor moldoveni”¹. Anume acest forum s-a adresat popo-rului cu fraza: Cetățeni

moldoveni și popoare onfrățite ale Basarabiei!

Concluzia principală ce se im-pune on urma examinării multi-laterale și nepărtinitoare a proceselor și evenimentelor cruciale din ulti-mele luni ale anului 1917, hotă-rotoare pentru destinul istoric și pentru continuitatea Statului Moldovenesc, e că renașterea statalității moldovenești este opera ontregului norod al Moldovei. Reafirmarea statalității moldovenești nu a fost inițiată de sus, de politicieni provi-zorii sau de partide de ocazie, cu rădăcini străine. Ideea acestei fapte mărețe – de revenire la statalitatea moldovenească – a fost onfăptuită de reprezentanții celor mai largi mase de țărani și muncitori, ombrăcați, on virtutea omprejurărilor, on haine ostășești.

Astfel, la 2 decembrie 1917, cond a fost proclamata Republica Demo-cratică Moldovenească, se oncheie perioada de 558 de ani de monarhie cvasiabsolută, de autonomie cu suveranitate limitată, de regim gubernial al Moldovei dintre Prut și Nistru. Aceasta a fost prima Re-publică Moldovenească. Fostul ministru și apoi șef al guvernului Republicii Democratice Moldo-venești, Petru Cazacu, menționa: „Avond parla-ment (Sfatul Țării) cu președinte

și birou, având moștenite toate organele și instituțiile de la Imperiul Rus și Republica Rusească, având miliție și armată națională, votând legi și publicându-le în Monitorul Oficial (gazeta „Sfatul Țării”), dând proclamații, decrete, Republica Democratică Moldovenească avea aproape toate semnele exterioare ale unei organizări de stat, la care toți păreau a conveni”². Într-un mod sau altul, Republica Moldovenească a fost recunoscută ca atare. La 6 decembrie 1917, reprezentanții Guvernului bolșevic din Petrograd au salutat crearea Republicii Moldovenești. Din ianuarie 1918 la Chișinău funcționa Consulatul Republicii Franceze. Este de menționat că prin faptul că a permis și chiar a organizat proclamarea neatornării Republicii Democratice Moldovenești la 24 ianuarie 1918, Regatul României a recunoscut de iure și de facto renașterea statalității moldovenești. Astfel, după cum se stipula în articolul 2 al Constituției Republicii Democratice Moldovenești (proiect publicat în martie 1918): Republica Națională Moldovenească alcătuiește un stat unitar, independent și indivizibil, al cărui teritoriu nu poate fi înstrăinat”.

Pornind de la teza că suveranitatea înseamnă situația în care nici o autoritate externă nu

are putere politică sau juridică într-un stat, trebuie să subliniem că Republica Democratică Moldovenească a avut suveranitate statală pronunțată doar în perioada 2 decembrie 1917– 13 ianuarie 1918, cca 42 de zile. Din 14 ianuarie 1918 și până la 27 martie 1918, în condițiile ocupației RDM de armatele române, Guvernul și Parlamentul RDM a fost limitat în drepturi și acțiuni. Republica Moldovenească în această perioadă avea doar o anumită suveranitate limitată, funcționând în stare de asediu, anunțată pe teritoriul ei de generalii români. Conducerea RDM, Sfatul Țării au fost maltratate moral-psihologic de generalul român Broșteanu care și-a permis om-puşcarea unor deputați ai Sfatului Țării și activiștilor Congresului Țărănesc.

Prin actul din 27 martie 1918, numit în istoriografie ca actul despre unirea Basarabiei cu România, după cca 100 de zile de la constituirea sa în condițiile Primului război mondial, Republica Democratică Moldovenească, ocupată de patru divizii ale armatei române a fost prefăcută în „Basarabia, provincie autonomă a regatului român”.

O analiză nepărtinitoare a evenimentelor și premiselor

acestei hotărâri a Sfatului Țării demonstrează marea dilemă în care s-a aflat Republica Democratică Moldove-nească și Guvernul ei în ianuarie-martie 1918. Hotărârea despre anexarea Basarabiei la România a fost provocată fățiș sau indirect de marile puteri beligerante în Primul război mondial care au folosit România pentru a pedepsi Rusia Sovietică. Actul „Unirii” este ilegal, deoarece n-a fost votat prin plebiscit de poporul RDM, fiind hotărât de un organ temporar cu atribuții limitate – Sfatul Țării, în condiții de ocupație militară străină. Sfatul Țării, intimidat de Guvernul român și de generalii armatei de ocupație, a ignorat voința poporului moldovenesc, a depășit mandatul său, atribuit de Congresul ostașilor moldoveni – cel de a organiza alegeri în Adunarea Constituantă a Moldovei, care urma să adopte Constituția statului moldovenesc, suveran și independent.

Anexarea, în condițiile Primului război mondial, de către România a teritoriului Republicii Democratice Moldovenești – Basarabiei, considerată în baza dreptului internațional pe atunci din punct de vedere juridic încă teritoriu al Republicii Federative Ruse, a devenit cauza tensionării

relațiilor sovieto-române. Este de amintit, că Rusia Sovietică în perioada 1919-1924 a propus soluționarea problemei Basarabiei prin organizarea unui plebiscit sub control internațional.

Guvernul SUA, inclusiv Președintele acestui stat, Woodrow Wilson, a declarat în acei ani, că este îngrijorat de faptul că anexarea Basarabiei la România s-a făcut fără desfășurarea unui referendum. Prin aceasta s-a recunoscut că moldovenii au dreptul la autodeterminare și suveranitate națională. În mai multe rânduri, oamenii politici români și diplomați de prestigiu au subliniat lipsa de acoperire juridică a acțiunilor militare și politice a autorităților românești în „problema basara-beană”.

Nicolae Titulescu într-o scrisoare adresată regelui României, Carol al II-lea privind chestiunea Basarabiei, scria: „Autodeterminarea, la drept vorbind, este un plebiscit. Pentru a obține puterea dreptului internațional, orice plebiscit trebuie să se desfășoare în condițiile libertății. De aceea, acolo unde deseori s-a recurs la el, acolo anume forțele internaționale, iar nu cele militare ale unei sau altei părți cointeresate, au asigurat ordinea”³.

Cu toate acestea, România a re-

fuzat organizarea unui referendum on problema autodeterminării popu-lației on Basarabia, teritoriu disputat.

La 12 octombrie 1924 conduce-rea URSS a creat o autonomie moldovenească – RASSM on componența RSS Ucrainene – expresie a realizării dreptului moldovenilor est-nistreni la autodeterminare națională on hotarele altui stat. Evident, din punct de vedere strict științific, geografic, politic și etno-demografic această formațiune nu poate fi considerată act de renaștere a statalității ontregului popor moldovenesc, cum se afirma on istoriografia sovietică. Ea a fost doar expresia recunoașterii unor drepturi naționale, inclusiv a unirii moldo-venilor de pe ambele maluri ale Nistrului, care s-a realizat parțial doar după 28 iunie 1940.

On opinia noastră, on legătură cu evenimentele din 28 iunie 1940, nu se poate vorbi despre „restabilirea puterii sovietice on Moldova”, după cum s-a afirmat on diferite lucrări, din simplu motiv, că bolșevicii nici on decembrie 1917, nici on ianuarie 1918, n-au putut instaura regimul lor pe teritoriul moldovenesc. Din ianuarie 1918 până on 28 iunie 1940 on Moldova dintre Prut și Nistru puterea aparținea regimului rombnesc de ocupație on frunte

cu un comisar militar.

Soluționond on interesul său mult disputata „problemă basarabeană”, URSS on 1940 ca și Rombnia on 1918 a ignorat dreptul poporului moldo-venesc la autodeterminare, pentru care a optat on anii 1919-1924 și care putea fi realizat prin referendum, alegeri generale și constituție, adoptată on condiții de libertate.

La 2 august 1940, Sesiunea a VII-a a Sovietului Suprem al URSS, la cerințele trudit-urilor, dar fără respectarea unor proceduri formal-juridice de alegeri ori plebiscit, a adoptat legea privind formarea RSS Moldovenești unionale.

Constituția Republicii Democrate Moldovenești (proiect) din martie 1918, care stabilea hotarele noului stat moldovenesc on limitele „Basarabiei”, existente la onceputul Primului război mondial, proclama RDM drept stat independent, onvestea limba moldovenească cu statut de limbă oficială, prevedea că orice fel de unire sau asociere a Statului Moldovenesc se poate realiza numai on baza referendumului la care să participe ontrea populație⁴. Spre deosebire de acest proiect, Con-stituțiile din 10.02.1941 și din 15.04 1978, de care a trebuit să se conducă Re-

publica Moldovenească, se răsfrungeau asupra unui teritoriu, evident ciuntit la nord, la sud și la est. On baza așa-zisei „uniri de bunăvoie cu republicile sovietice socialiste”, Moldova de Răsărit devenise parte a Uniunii Sovietice și avea doar suveranitate limitată. Sub aspect național ambele constituții, cea din 1941 și cea din 1978 erau anonime. Toate aceste și alte aspecte ne demonstrează, că această a doua Republică Moldovenească se deosebea esențial prin prerogativele sale de idealul constituțional al Republicii Democratice Moldovenești din martie 1918. Cu toate acestea, RSSM avea structură guvernamentală, buget, se adoptau legi. Deși cu o suveranitate limitată, mai ales pe plan extern, republica promova o politică social-economică internă mai mult sau mai puțin de sine stătătoare, ceea ce a evidențiat-o favorabil on ansamblul celorlalte republici, ondeosebi ontre anii 1960-1990. De remarcat, că bazele politice, sociale și economice ale Statului Moldovenesc contemporan au fost consolidate decisiv on anii postbelici.

Condițiile de afirmare a suveranității politice depline, a independenței Statului Moldovenesc contemporan au apărut după alegerile libere din 1989-1990 și

destrămarea URSS. La 27 august 1991, Parlamentul a declarat independența statală a Republicii Moldova. On opinia multor specialiști, aceasta este a treia Republică Moldove-nească.

On această perioadă de democratizare a societății și revenire la suveranitatea național-statală (1989-1991) au apărut problemele reconstrucției statale, a structurii de stat a Republicii Moldova. Statul moldo-venesc, care n-a avut independență și suveranitate teritorială on ultimii 170 de ani, a fost afectat din start de separatism.

On stonga Nistrului, cu sprijinul unor forțe politice externe a fost creată o republică moldovenească nistreană, care de 16 ani încearcă să se legitimeze politic, etnodemografic, istoric și juridic, avond la bază autonomia moldovenească, creată on Ucraina Sovietică on anul 1924. Trebuie să recunoaștem că extre-miștii unioniști de la Chișinău și unele gafe juridice ale Parlamentului Moldovei comise ontre 1989-1991, au creat premize de legitimare a acestei autoproclamate republici nistrene.

E cert că specialiștii on drept constituțional și politicienii din Republica Moldova, și nu vecinii și structurile internaționale, trebuie să caute soluții on acest

conflict separatist, care dăunează suveranității statului nostru.

Având o vedere tot arealul de factori politici, istorici și juridici contemporani, Republica Moldova este indiscutabil stat cu elemente multietnice și de facto nu mai este un stat unitar. Autonomia găgăuză este mai mult decot o autonomie clasică, având Constituție și un Parlament care adoptă legile locale. Anume parlamentele și legile locale, parlamentele și legile naționale sunt caracteristici ale statelor federative.

O viziune nepărtinitoare asupra evenimentelor și fenomenelor ne demonstrează că tradiția autonomiei moldovenești din 1924, factorii politici și istorici au oferit încă din 1989-1990 acestui teritoriu din stonga Nistrului dreptul la autonomie o componentă Republicii Moldova. Dar această șansă a fost ratată.

La începutul sec. XXI o soluție pentru consolidarea suveranității național-statale a Republicii Moldo-va reprezintă modifi-

carei structurii reale de stat sub garanția ONU, a Rusiei, SUA și Uniunii Europene, precum și oncheierea tratatului politic și de frontieră cu România, nesemnificat din cauza unor politicieni români.

Trebuie să revizim evoluția statalității moldovenești o perioadă modernă ne permitem o oncheiere o succintă generalizare:

Sprijinindu-se pe trecutul multi-secular al poporului moldovenesc și pe statalitatea sa o spațiul istoric și etnic al devenirii naționale, afirmându-se încă din 1359 și dăinuind veacuri o șir ca țară de sine stă-tătoare, ciuită teritorial, fiind o perioadă ondelungată sub dominație străină, Moldova a revenit la statalitate o urma hotărârilor Congresului ostașilor moldoveni din 20-25 octombrie 1917, care a declarat „autonomia politică și teritorială a Basarabiei”. Pentru cormuirea ei a fost creat Sfatul Țării, care, la rondul

său, „sprijinindu-se pe trecutul istoric al poporului moldovenesc”, a proclamat la 2 decembrie 1917 la Chișinău, Republica Democratică Moldovenească.

Dreptul legitim al norodului moldovenesc la statalitate a fost reconfirmat prin actele politico-juridice din 2 august 1940 și din 27 august 1991, statornicindu-și legi-timitatea actuală la 29 iulie 1994

prin adoptarea Constituției Republicii Moldova – a treia Republică Moldovenească.

La 2 martie 1992 Republica Moldova a fost recunoscută de ONU on hotarele sale existente la 1 ianuarie 1990 ca stat suveran și independent, devenind membru plenipotențiar, cu drepturi egale al unor prestigioase și influente organisme internaționale.

Nouă, urmașilor legitimi și continuatorilor celor care au făurit și au apărut țara, căreia i-au dat numele de Moldova, celor care au renăscut și au statornicit statul contemporan Republica Moldova, ne revine sfânta misiune să fim vrednici de această veșnică și nestemată moștenire.